

DOI: 10.31388/2519-884X-2023-49-63-70

УДК: 338.1, 631.1

Трусова Н.В.,

*д.е.н., професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного*

natalia.trusova@tsatu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-9773-4534

Кукіна Н.В.,

*к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри маркетингу
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного*

natalia.kukina@tsatu.edu.ua

ORCID 0000-0003-3204-0624

ПРОДОВОЛЬЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті проведено дослідження продовольчого забезпечення домогосподарств України в умовах воєнного часу. Виконано оцінку економічної доступності продовольства необхідного обсягу та якості для усіх соціальних груп населення. Визначено стабільний рівень продовольчої забезпеченості аграрного сектора економіки за рахунок власного виробництва аграрної продукції громадами, в контексті формування його продовольчої безпеки.

Ключові слова: домогосподарства, диференціація вартості харчування, індекс продовольчого забезпечення, продовольча безпека, продовольче самозабезпечення, сільські об'єднанні територіальні громади (ОТГ), харчові продукти.

Код JEL Classification Q 18, O 15

Постановка проблеми. Головною умовою існування людства є наявність харчових продуктів. Виробництво та споживання продуктів харчування є постійним процесом життєдіяльності людини. Саме для безперебійного задоволення потреб населення у продуктах харчування важливим є питання продовольчої безпеки, що має на меті як продовольче забезпечення населення, так і гарантії економічного розвитку та соціально-політичної стабільності в суспільстві.

Сьогодні продовольча безпека України є важливою складовою частиною національної безпеки. Майже дворічна війна з РФ порушила стійке виробництво основних продуктів харчування та їх доступність населенню. Подолання складних викликів, з якими сьогодні стикається Україна, вимагає трансформаційних дій, що охоплюють принципи сталості та усунення наслідків воєнного стану, які, з початку повномасштабного втручання країни-агресора, спричинили розрив продовольчої ланки між сільськими територіями, із раціональним природокористуванням та суб'єктами продовольчого забезпечення в регіонах країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних та практичних напрямів модернізації та інтенсифікації розвитку сільських територій, покращення продовольчого забезпечення в державі займалися: Бурковська А., Волченко Н., Гайдуцький П., Гринишин В., Дудар В., Іванова Н., Кліменко О., Колісник Г., Кузьо Р., Липчук В., Попова Ю., Трегубов О., Сиротюк Г., Скидан О., Шевченко Н. та інші. Проте, не дивлячись на велику кількість публікацій, питання функціональної моделі продовольчого забезпечення домогосподарств аграрним сектором економіки, яка враховує розвиток сільських територій та добробут населення є маловивченим.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження теоретико-методичних аспектів формування продовольчого забезпечення домогосподарств в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що стабільні умови продовольчого забезпечення України формуються на засадах взаємодії з агропродовольчим виробництвом сільських територій, від яких в значній мірі залежить стан забезпечення населення якісними продуктами харчування [9; 11]. Незважаючи на достатню кількість споживаних калорій на душу населення, за структурою споживчого кошика продовольче забезпечення аграрною продукцією в Україні погіршується. У той час як кількість м'яса та молока зменшуються, продукти зерна збільшуються, викликаючи дефіцит білків, вітамінів, макро- та мікроелементів тваринного походження, що призводить до так званого «прихованого голоду». Крім того, спостерігається негативна динаміка погіршення якості їжі [13; 14].

Мінімальні граничні межі добової енергетичної цінності раціону людини в Україні становлять 2500 ккал на добу при 55% добового раціону продуктів тваринного походження. У 2022 р. добова енергетична цінність раціону харчування українця складала 2691 ккал, що на 7,6% вище граничного показника. При цьому, структура середньодобового продовольчого раціону на 70,3% забезпечена продукцією рослинного походження і лише на 29,7% – продукцією тваринництва (рис. 1).

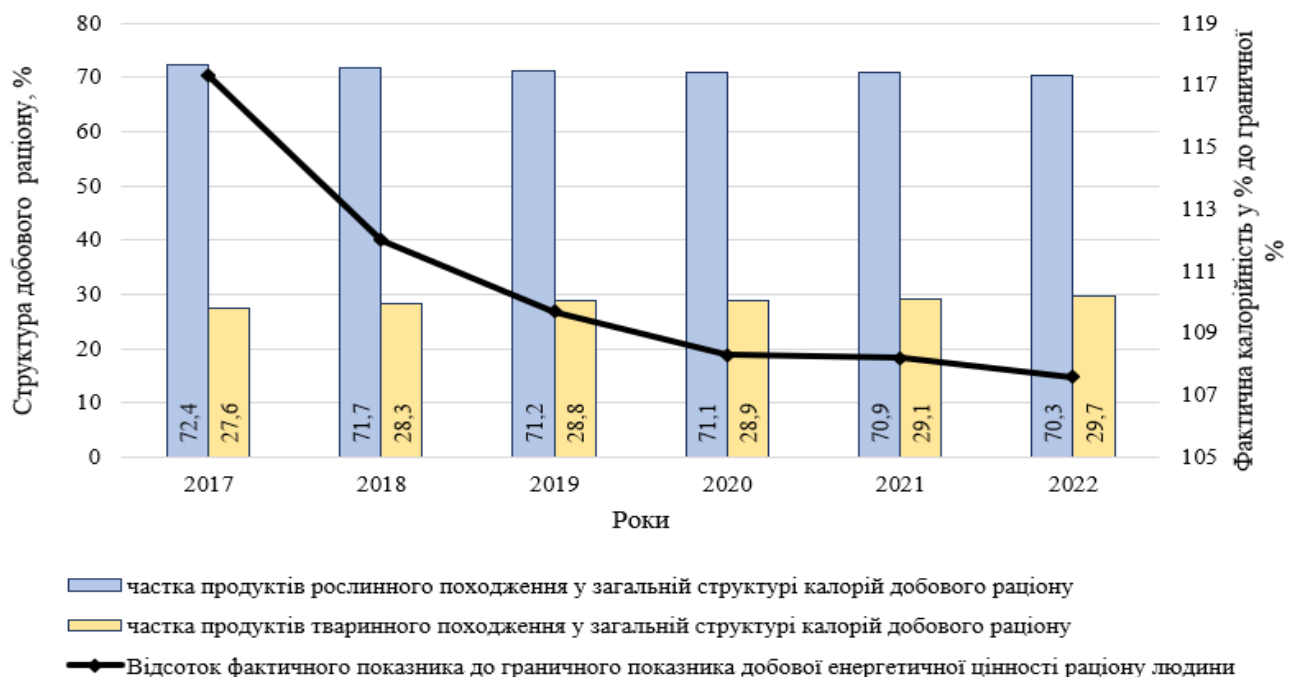

Рис. 1. Динаміка калорійності (ккал/особу) середньодобового споживання продуктів харчування населення України в 2017-2022 рр., %

Джерело: розраховано та побудовано авторами за даними [2; 4; 5; 9]

Так за період 2017-2022 рр. показник калорійності раціону населення країни був вищим за граничний рівень – 2500 ккал. Частка споживання продуктів тваринного походження була нижчою від встановленої норми добового раціону 55%, і варіювалася в межах 23,0-29,7%. Проблема забезпечення продовольчої безпеки полягає в тому, що, Україна за довгий час так і не змогла вийти на прийнятний рівень споживання населенням продуктів тваринного походження.

Багато країн, в рамках підтримки продовольчої безпеки, намагаються відмовитися від абсолютних переваг міжнародної торгівлі та розвивати сільськогосподарське виробництво. Україна не є винятком. Протягом довоєнного періоду в Україні відбулось значне підвищення обсягу виробництва сільського господарської продукції та продовольства (табл.1). Проте, в умовах воєнного часу нівелювання продовольчого прогресу в аграрному секторі економіки через окупацію, пошкодження та мінування частини сільськогосподарських земель, призвело до значного скорочення обсягів виробництва продукції рослинництва та тваринництва.

Таблиця 1

Динаміка обсягів виробництва продукції сільського господарства

Показники	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Продукція сільського господарства у постійних цінах 2016 р., млрд. грн у тому числі:	620,5	671,3	681,0	612,1	712,6	534,4
продукція рослинництва	480,2	529,3	538,7	473,4	580,3	417,9
продукція тваринництва	140,3	141,9	142,3	138,7	132,3	116,5
Продукція рослинництва в розрахунку на душу населення, тис. грн	11,4	12,6	12,9	11,5	14,2	13,3
Продукція тваринництва в розрахунку на душу населення, тис. грн	3,3	3,4	3,4	3,4	3,2	3,7

Джерело: розраховано та складено авторами за даними [1; 6]

Виробництво продукції рослинництва в Україні до 2022 р. мало стійку тенденцію до зростання. Обсяг валового виробництва в країні протягом періоду 2017-2021 рр. зріс на 21%, за рахунок підвищення врожайності майже усіх культур. Зазначимо, що до воєнного часу (2017-2021 рр.) в Україні площа сільськогосподарських угідь в обробітку суб'єктів сільських ОТГ, в тому числі площа орендованих земельних ділянок, які знаходились в обробітку суб'єктів агропродовольчої сфери та які формували базу земельно-ресурсного потенціалу сільських територій збільшилась на 2,6%. Проте, через окупацію Південних регіонів України країною-агресором, в 2022 р. їх частка зменшилась по відношенню до рівня 2021 р. на 29%, що зумовило скорочення питомого показника виробництва продукції рослинництва 6%.

Виробництво зерна на 1 особу за період 2017-2021 роки зросло у 3,5 рази, а річне виробництво, зокрема, у 2021 р. перевищило норми споживання більше ніж удвічі (норми рекомендовані FAO на 1 особу в рік 0,8-1,0 тис. т). В 2022 р. виробництво зерна на 1 особу по відношенню до 2021 р. зменшилось на 21,5%. Зазначимо, до воєнного конфлікту в Україні, за 12 років (2012-2021 рр.) рівень внутрішнього споживання зерна зменшився на 29% внаслідок зменшення споживання хліба та хлібопродуктів (скорочення чисельності населення на понад 7,4 млн. осіб) та обсягу використання кормів для тварин в сільських ОТГ (поголів'я свиней зменшилось на 4,5 млн. голів, ВРХ – на 7,5 млн. гол.).

В Україні виробництво всіх зернових та зернобобових культур в сільських ОТГ в 2022 р. склало 56,6 млн. тонн, що на 55% менше за показник 2021 р. (85,7 млн. тонн), виробництво зернових культур скоротилось на 37% (до 53,9 млн. тонн). Поряд з цим, для формування безпечного рівня продовольчого забезпечення щорічно узгоджуються граничні обсяги експорту зернових культур (пшениці) між Мінекономіки та учасники зернового ринку. За підсумками 2022 р. країна стала дев'ятим найбільшим виробником пшениці за показником 20,5 млн. тонн, що на третину нижче від 2021 р. через розв'язану РФ повномасштабну військову агресію.

У виробництві продукції тваринництва протягом 2017-2022 рр. спостерігалася щорічна тенденція до зменшення. Проте, питомий показник виробництва тваринницької продукції у 2022 р., порівняно з 2021 р., зріс на 15,6%, що було зумовлено не позитивними чинниками, а значним скороченням кількості населення країни у зв'язку з початком війни.

Обсяг виробництва м'яса яловичини за 2017-2022 рр. зменшився на 36,7%, свинини – на 45,2%, птиці – на 17,1%, яєць – на 29,4%, молока – на 26%, меду – на 72,6%. Лише тільки за рік повномасштабної війни в Україні ресурсна складова сільських ОТГ в галузі тваринництва, по відношенню до рівня 2021 р. зазнала великих втрат. Недоотримано

продукції у такій пропорції: м'ясо яловичини – на 25,9%, свинини – на 43,5%, птиці – на 33,2%, яєць – на 44,1%, молока – на 6,3%, меду – 62,3%.

Спостерігається тенденція до зростання долі витрат на харчування в структурі витрат на кінцеве споживання, що свідчить про погіршення рівня економічної доступності продуктів харчування для домогосподарств, як для сільської, так і міської місцевості. Така тенденція погіршує рівень життя в країні (рис. 2). Необхідно зазначити, що середньомісячні загальні витрати на одне сільське ОТГ, що виробляє агропродовольчу продукцію для забезпечення потреб домогосподарств на харчування за 2017-2022 рр. збільшилися на 62,9%. За один рік повномасштабного воєнного конфлікту на території України, обсяг витрат сільської ОТГ на виробництво агропродовольчої продукції зріс на 41%.

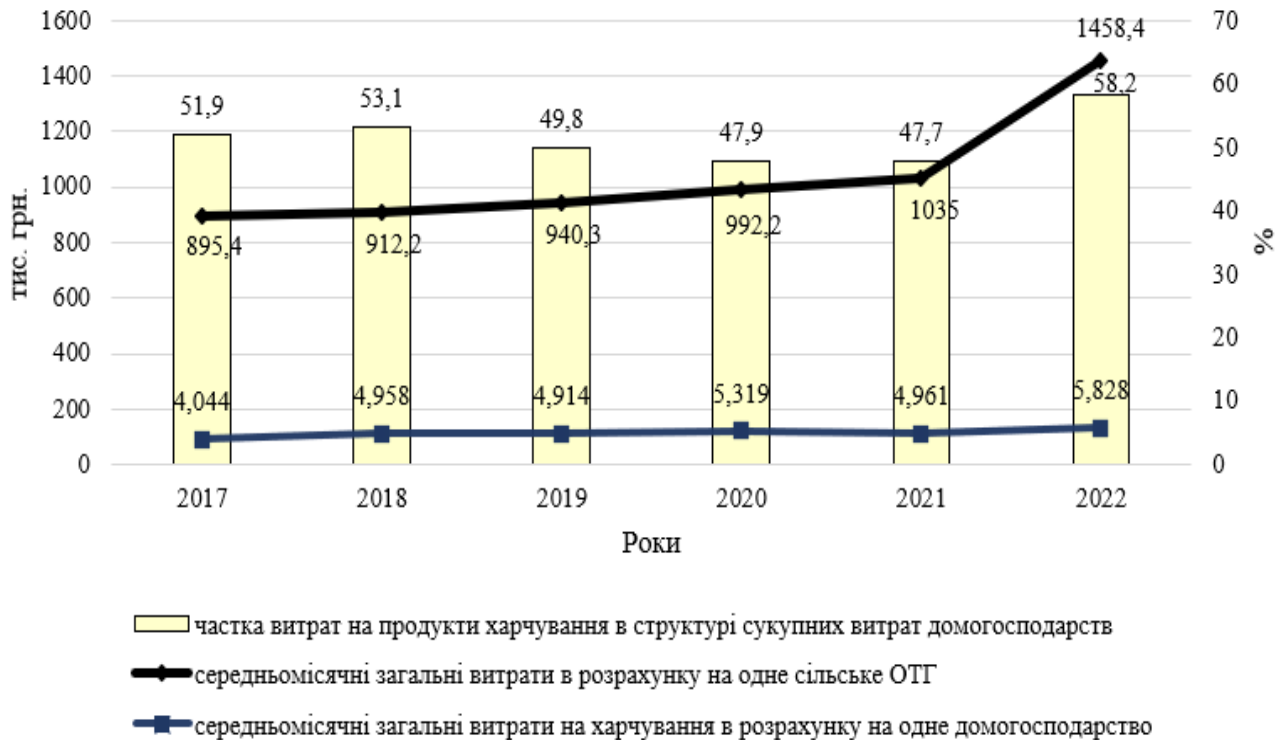

Рис. 2. Економічна доступність сільських ОТГ до формування продовольчого забезпечення домогосподарств України в 2017-2022 рр.

Джерело: розраховано та побудовано авторами за даними [2; 4; 5]

Така критична тенденція позначилась на структурі загальних витрат домогосподарств в 2022 р. – витрати на продовольство склали 58,2%, і, по відношенню до 2021 р. збільшилися в 1,2 рази. В європейських державах цей показник становить від 10% до 15% [2; 5; 13; 14].

Незважаючи на те що формально умови безпечного продовольчого забезпечення виконуються, продовольчі витрати становлять значну частку витрат домогосподарств, що свідчить про низький рівень життя населення та спричиняють загрозу продовольчій безпеці регіонам та країні в цілому. У 2022 р. середньомісячні споживчі сукупні витрати домогосподарств на продукти харчування становили 5827,7 грн, на харчування поза домом – 6596,2 грн. По відношенню до 2021 р. середньомісячні витрати домогосподарств на харчові продукти аграрної продукції збільшилися на 17,5% і тенденції на їх зменшення не спостерігається. У структурі споживчих продовольчих витрат основне місце як і в попередні роки посідають витрати на: м'ясо і м'ясопродукти – 24%, хліб і хлібопродукти та молоко і молочні продукти – 15%, відповідно. При цьому, в країнах ЄС частка витрат домогосподарств на придбання продуктів харчування у середньому становить 13,1% у загальній структурі витрат (мінімальна частка 7,8% у Люксембурзі, максимальна частка 26,2% у Румунії).

Витрати на харчування у 2022 р. для 20% домогосподарств із найбільшими доходами (вищий квінтель) становили 16101 грн. у місяць, для 20% домогосподарств з найменшими доходами (нижчий квінтель) – 5820,4 грн. Диференціація вартості харчування за соціальними групами збільшилась у 2022 р., порівняно з 2017 р., на 1,32%, а коефіцієнт диференціації зріс до 2,8% (рис. 3). Найбільша диференціація у споживанні у межах вищого та нижчого квінтелів не один рік поспіль спостерігається за продукцією тваринного походження (м'ясо, риба молоко), а також за плодово-ягідною групою (у 1,7-2,2 рази).

Рис. 3. Диференціація вартості харчування за соціальними групами населення в Україні за 2017-2022 рр., %

Джерело: розраховано та побудовано авторами за даними [2; 4; 5]

Звідси робимо висновок, що на сьогоднішній день в Україні не забезпечено ключовий критерій продовольчої безпеки – економічна доступність продовольства необхідного обсягу та якості для усіх соціальних груп населення. Перепоною цьому є дискримінаційна, по відношенню до більшості населення країни, система розподілу національного доходу. Тому для забезпечення економічного доступу продовольства для усього населення нашої країни необхідні зміни в діючій моделі економіки України.

Враховуючи недостатній рівень споживання населенням продукції тваринництва, погіршення економічної доступності продовольства та зростання диференціації вартості харчування нами запропоновано визначити стабільний рівень продовольчої забезпеченості аграрного сектора економіки України, за рахунок власного виробництва аграрної продукції громадами, в контексті формування його продовольчої безпеки. З цією метою необхідним є розрахунок індексу продовольчого забезпечення регіону «власне виробництво» (FSIO – food security index) [3; 12]:

$$FSIO_j = \frac{Pd_i + Im_i - Ex_i + Sc_i - L_i}{Qf_{ni}}, \quad (1.1)$$

де $FSIO_j$ – індекс продовольчого забезпечення власним виробництвом за i -ю групою продуктів (наприклад м'ясом та м'ясопродуктами);

Pd_i – внутрішнє виробництво i -го товару у натуральному виразі;

Im_i – імпорт i -го товару у натуральному виразі;

Ex_i – експорт i -го товару у натуральному виразі;

Sc_i – зміна запасів i -го товару у натуральному виразі;

L_i – проміжне використання i -го товару для виробничих цілей, у натуральному виразі;

Qf_{ni} – потреба у певній групі продуктів в і-му регіоні, тонн/рік.

Результати розрахунку індексу продовольчого забезпечення регіону «власне виробництво» представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Індекс продовольчого самозабезпечення сільських ОТГ України за видом продукції «м'ясо та м'ясопродукти» на 2023-2026 рр.

Індикатор	2023	2024	2025	2026
Виробництво	2323	2424	2478	2555
Зміна запасів на кінець року	-1	-2	-2	-2
Імпорт	158	182	233	283
Усього ресурсів	2482	2608	2713	2840
Експорт	172	179	182	174
Витрачання на нехарчові цілі	8	8	7	7
Фонд споживання (всього)	2302	2421	2524	2659
на одну особу, кг	52,0	51,4	51,7	56,1
Загальна потреба (при нормі 80 кг/рік/особу)	3541	3768	3905	3791
Індекс FSIO	0,65	0,64	0,65	0,70

Джерело: розроблено та розраховано авторами за даними [3;12]

Отже, за період 2023-2026 рр. за умови збільшення виробництва м'яса та м'ясопродуктів сільськими ОТГ України на 10%, загальна сума ресурсів аграрного сектора економіки зросте на 14,4%, приріст фонду споживання буде складати 15,5%, що призведе до зростання загальних потреб населення на цей вид аграрної продукції до 7,1%. Відповідно, це дозволить підвищити індекс продовольчого самозабезпечення аграрного сектора з 0,65 до 0,70 відповідно.

Висновок. Таким чином, в Україні, навіть в умовах кризового воєнного конфлікту необхідно збільшувати сукупні доходи домогосподарств на засадах виваженої соціально-економічної політики держави, спрямувати регулюючі важелі на запобігання надмірних витрат сільських ОТГ, диференціацію витрат та доходів домогосподарств і, відповідно, на функціональність цілісного харчового ланцюга сільських територій в продовольчій та сільськогосподарській системі аграрного сектора країни, як важливих чинників формування безпечного та стабільного рівня продовольчого самозабезпечення регіонів.

Оскільки, за основними показниками ефективності, український аграрний сектор суттєво поступається ефективності розвитку агропродовольчої сфери європейських країн, то в цьому контексті необхідно кардинально переглянути парадигму формування продовольчої безпеки в окремих галузях, зокрема через запровадження моделі диверсифікації розвитку сільських територій, постійного зростання ефективності використання наявних ресурсів, збереження та покращення довкілля, захисту та підвищення рівня життя сільського населення, зростання стійкості сільських громад в продовольчій екосистемі.

Список використаних джерел.

1. Демографічний щорічник «Населення України». Державна служба статистики України, 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Департамент регуляторної політики та підприємництва Міністерства економіки України. URL: <https://regulation.gov.ua/catalogue/indexes>.
3. Скидан О., Гринишин В. Ризики та загрози забезпеченню продовольчої безпеки України: методологічні основи та практична оцінка. *Науковий журнал «Економіка та освіта»*. 2020. №5 (2), с. 96-101.
4. Статистичний збірник «Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України» за 2022 рік. Державна служба статистики України, 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Статистичний збірник «Витрати і ресурси домогосподарств в Україні» у 2021 році. Державна служба статистики України, 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2022 рік. Державна служба статистики України, 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Floros, J.D. (2010). Feeding the world today and tomorrow, an IFT Scientific Review. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 572-599.
8. FAO & WHO. (2015). Друга міжнародна конференція з питань харчування (ICN2). Звіт секретаріату FAO/WHO. URL: <http://www.fao.org/3/i4436e/I4436E.pdf>.
9. Food and Agriculture Organization United Nations. (2022). URL: <http://www.fao.org/>.
10. Green, G., Deller, S., Marcouiller, D. (2006). Amenities and rural development: theory, methods and public policy. Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar Publishing Ltd. Massachusetts.
11. Gupta, J., Pouw, N., Ros-Tonen, M. (2015). Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development. *European Journal of Development Research*, 27(4),541–559. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/ejdr.2015.30>
12. Porter, M. (1980). *Competitive Strategy Techniques for Analysing Industries and Competitors*. The Free Press. New York.
13. Tryhuba, A., Pavlikha, N., Rudynets, M., Tryhuba, I., Grabovets, V., Skalyga, M., Tsymbaliuk, I., Khomiuk, N., Fedorchuk-Moroz, V. (2019). Studying the influence of production conditions on the content of operations in logistic systems of milk collection. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 3/3 (99), 50–63.
14. Zinchuk, T., Kovalchuk, O., Kutsmus, N., Charutska, O. (2018). Challenges of sustainable development of rural economy. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 40(4), 609–619.

Транслітерація.

1. Демографічний шchorichnyk «Naseleння Ukrainy». Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Departament rehuliatornoї polityky ta pidpriemnytstva Ministerstva ekonomiky Ukrainy. URL: <https://regulation.gov.ua/catalogue/indexes>.
3. Skydan O., Hrynyshyn V. Ryzky ta zahrozy zabezpechenniu prodovolchoї bezpeky Ukrainy: metodolohichni osnovy ta praktychna otsinka. *Naukovyi zhurnal «Ekonomika ta osvita»*. 2020. №5 (2)., s. 96-101.
4. Statystychnyi zbirnyk «Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naseleнням Ukrainy» za 2022 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Statystychnyi zbirnyk «Vytraty i resursy domohospodarstv v Ukraini» u 2021 rotsi. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Statystychnyi zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy» za 2022 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Floros, J.D. (2010). Feeding the world today and tomorrow, an IFT Scientific Review. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 572-599.
8. FAO & WHO. (2015). Друга міжнародна конференція з питань харчування (ICN2). Звіт секретаріату FAO/WHO. URL: <http://www.fao.org/3/i4436e/I4436E.pdf>.
9. Food and Agriculture Organization United Nations. (2022). URL: <http://www.fao.org/>.
10. Green, G., Deller, S., Marcouiller, D. (2006). Amenities and rural development: theory, methods and public policy. Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar Publishing Ltd. Massachusetts.
11. Gupta, J., Pouw, N., Ros-Tonen, M. (2015). Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development. *European Journal of Development Research*, 27(4),541–559. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/ejdr.2015.30>
12. Porter, M. (1980). *Competitive Strategy Techniques for Analysing Industries and Competitors*. The Free Press. New York.
13. Tryhuba, A., Pavlikha, N., Rudynets, M., Tryhuba, I., Grabovets, V., Skalyga, M., Tsymbaliuk, I., Khomiuk, N., Fedorchuk-Moroz, V. (2019). Studying the influence of production conditions on the content of operations in logistic systems of milk collection. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 3/3 (99), 50–63.
14. Zinchuk, T., Kovalchuk, O., Kutsmus, N., Charutska, O. (2018). Challenges of sustainable development of rural economy. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 40(4), 609–619.

Trusova N. V., D.Sc., Professor
Dmytro Motornyi Tavsria State Agrotechnological University
natalia.trusova@tsatu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-9773-4534

Kukina N. V., PhD, Associate Professor
Dmytro Motornyi Tavsria State Agrotechnological University
natalia.kukina@tsatu.edu.ua
ORCID 0000-0003-3204-0624

FOOD SECURITY OF HOUSEHOLDS IN UKRAINE: TODAY'S REALITIES

Summary. *Today, Ukraine's food security is an important component of national security. The almost two-year war with the Russian Federation disrupted the sustainable production of basic food products and their availability to the population. Overcoming the complex challenges that Ukraine faces today requires transformational actions that embrace the principles of sustainability and the elimination of the consequences of martial law, which, since the beginning of the full-scale intervention of the aggressor country, caused a break in the food chain between rural areas, with rational use of nature and subjects of food provision in the regions of the country.*

The purpose of the article is to study the theoretical and methodological aspects of the formation of household food supply in wartime conditions.

It has been established that the key criterion of food security is not ensured in Ukraine today - the economic availability of food of the necessary volume and quality for all social groups of the population. The obstacle to this is the system of distribution of national income, which is discriminatory towards the majority of the country's population. Therefore, to ensure economic access to food for the entire population of our country, changes in the current model of Ukraine's economy are necessary.

It was determined that for the period of 2023-2026, provided that the production of meat and meat products by the rural OTG of Ukraine increases by 10%, the total amount of resources of the agricultural sector of the economy will increase by 14.4%, the increase in the consumption fund will be 15.5%, which will lead to an increase in the general needs of the population for this type of agricultural products up to 7.1%. Accordingly, this will allow to increase the food self-sufficiency index of the agricultural sector from 0.65 to 0.70, respectively.

Thus, in Ukraine, even in the conditions of a crisis military conflict, it is necessary to increase the aggregate income of households on the basis of a balanced socio-economic policy of the state.

Key words: *households, food cost differentiation, food supply index, food security, food self-sufficiency, rural unitary territorial communities (UTC), food products.*